

rasat çalışmaları yapılması için gayret göstermiş ve yıldız cedvellerinin hazırlanmasını sağlamıştı. Usturlap ise hem oldukça geliştirilmiş, hem de sanatkârane bir estetiğe kavuşturulmuştu. Safevî sarayında pek çok müneccim bulunuyordu. Bunlar, gelecekle ilgili tahminlerin yanı sıra bazı hastalıkların tedavisiyle ilgili görüşler öne sürüyordu. Bu durum sarayın tabieleriyle kuvvetli bir rekabetin doğmasına yol açmıştır.

Tıp konusunda en önemli şahsiyetlerden biri, Herat ve Rey'de tahsil görmüş olan Muhammed Hüseyin Nurbahâşî Bahâüddeve'dir. Onun 1501'de yazdığı *Hulâsa-tü't-tecârib* adlı eser kısa sürede şöhret sahibi olmasını sağlamıştır. Meşhed'deki şifâhâne çalışan İmâdüddin Muhammed Şîrâzî 1569'da yazdığı risâlesinde özellikle frengi hastalığının tedavisinden bahsetmiştir. Şah I. Abbas zamanında Safevî sarayında çok sayıda tabip bulunuyordu. Özellikle devletin çöküş sürecine girmeye başlamasıyla pek çok tabip Hindistan'a göç etmiştir. Bunlar arasında *Elfâzû'l-edviye* ve *Dârâ Şukûhî* adlı risâlelerin müellifi Nûreddin Muhammed de bulunuyordu. İlâçların hazırlanmasında geleneksel yöntemler kullanılıyordu. Büyütât-ı Hâssa'ya bağlı bir de ilâç imalâthanesi vardı. Hekimbaşı devletin sağlık işlerinden ve tabiplerin faaliyetlerinden sorumlu idi.

Safevî hâkimiyeti Şîlîği resmî mezhep haline getirince bu fıkıhı iyi bilen âlimlere ihtiyaç duyulmuştu. Şîi ulemânın azlığı yüzünden Lübnan ve Bahreyn'den âlimler İran'a davet edilmiş, bu durum ilk Şîi metinlerinin Arapça olarak kaleme alınmasına veya Arapça'dan Farsça'ya tercümelemin başlamasına ortam hazırlamıştır. Tarihî katların da Şîilîğin gelişmesine ciddi katkısı olmuştur. Aynı dönemde Sünnîliğe reddiye türü risâlelerin kaleme alınmasında belirgin bir artış gözlenmeye başlamıştır. Gerek Şîilîğin ihyası ve mahiyetinin anlaşılması yolunda yapılan tartışmalar gerekse reddiye türü eserlerin yazılması felsefe alanında Şeyh Bahâeddin Âmilî, Mîr Dâmâd, Sadreddin-i Şîrâzî (Molla Sadrâ), Abdürrezzâk b. Ali el-Lâhîcî, Kadî Saîd-i Kumî gibi fakih ve filozofların yetişmesine imkân sağlamıştır. Şîraz Medresesi dönemin en meşhur eğitim kurumu idi. Burada naklî ilimlerin yanı sıra ilm-i nücûm, fizik, kimya, riyâziyat ve felsefe okutulmaktaydı. Şah I. Abbas tarafından Molla Abdullah-ı Şüşterî adına yaptırılan medrese devrin en meşhur Şîi fakihlerini bünyesinde toplamıştı. Safevîler döneminde birçok edebî ve tarihî eser kaleme alın-

mıştır. İran edebiyatı Safevîler zamanında gelişmiş, ayrıca tarihçilik önemli bir aşama kaydetmiştir (bk. İRAN [Edebiyat]).

BİBLİYOGRAFYA :

Müstevfî, *Nühzetü'l-kulûb* (Strange), s. 128; İbn Bezzâz, *Şafvetü's-şafâ* (nşr. Gulâm Rızâ Tabâtabâî), Tahran 1376, s. 71; Âşıkpaşazâde, *Târih*, s. 264-269; Huncî, *Târih-i 'Âlem'ârâ-yı Emînî* (nşr. M. Ekber Aşık), Tahran 2003; *Seyyahların Gözüyle Sultanlar ve Savaşlar: Giovanni Maria Angiolello, Venedikli Bir Tüccar ve Vincenzo D'Alessandri'nin Seyahatnâmeleri* (trc. Tufan Gündüz), İstanbul 2007, s. 123-216; Hândmîr, *Habîbü's-siyer* (nşr. M. Debîr-i Siyâkî), Tahran 1362 hş., IV, bk. İndeks; Emîr Mahmûd Hândmîr, *Târih-i Şâh İsmâ'il ve Şâh Tahmasb-ı Safevî: Zeyli Târih-i Habîbü's-siyer* (nşr. M. Ali Cerrâhî), Tahran 1370; *Cihângüşâ-yı Hâkân: Târih-i Şâh İsmâ'il* (nşr. A. D. Mustar), İslâmâbâd 1984; Mîr Yahyâ Kazvînî, *Lübbü't-tevârih*, Tahran 1363 hş., s. 387, 418; Nizâmşâhî, *Târih-i Elçî-i Nizâmşâh* (nşr. M. Rızâ Nasîrî - K. Haneda), Tahran 1379, bk. İndeks; Gaffârî, *Cihân'ârâ* (nşr. Mütebâ Mînovî), Tahran 1343 hş., s. 257-310; Tahmasb b. Şâh İsmâ'il, *Tezkire*, Tahran 1363; Abdî Beg Şîrâzî, *Tekmilletü'l-ağbâr* (haz. Abdülhüseyn Nevâî), Tahran 1369 hş., s. 36-60; Hasan-ı Rûmlû, *Ahşenü't-tevârih*, Tahran 1347, III, bk. İndeks; Bûdâk Münşî Kazvînî, *Cevâhirü'l-ağbâr* (nşr. Muhsin Behrâm Nejdî), Tahran 1378/2000, s. 150-230; *Târih-i Kizilbaşân* (nşr. Mîr Hâşim Muhaddis), Tahran 1361; *Âlem'ârâ-yı Şâh Tahmasb* (nşr. İrec Efşâr), Tahran 1370, bk. İndeks; İskender Bey Münşî, *Târih-i 'Âlem'ârâ-yı 'Abbâsî* (nşr. M. İsmâ'il Rıdvânî), Tahran 1377, I-III; Hüseyin b. Abdüzzâhid, *Silsiletü'n-neseb-i Safeviyye*, Berlin 1965, s. 10-16; *Târih-i 'Âlem'ârâ-yı Safevî* (nşr. Yedullah Şükrî), Tahran 1363; *'Âlem'ârâ-yı Şâh İsmâ'il* (nşr. Asgar Mun-tazer Sâhib), Tahran 1349; Gulâm Server, *Târih-i Şâh İsmâ'il-i Safevî* (trc. M. Bâkır Ârâm - Abbas Kulî Gaffârîferd), Tahran 1374, s. 52-107; L. Lockhart, *The Fall of the Safavi Dynasty and the Afghan Occupation of Persia*, Cambridge 1958, s. 30-32; Bekir Kütükoğlu, *Osmanlı-İran Siyasî Münasebetleri: 1578-1590*, İstanbul 1962; a.mlf., "Tahmasb I", *İA*, XI, 637-647; K. M. Röhborn, *Nizâm-i Eyâlât der Devre-i Safeviyye* (trc. Keykâvus Cihandârî), Tahran 2537 şş., s. 62-67; Faruk Sümer, *Safevî Devleti'nin Kuruluşunda ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü*, Ankara 1976, s. 15-42, 84, 147-158; H. R. Roemer, "The Safavi Period", *CHIr*, VI, 304 vd.; R. M. Savory, "Safevî İranı" (trc. Mehmet Maksudoğlu), *İslâm Tarihî Kültür ve Medeniyeti*, İstanbul 1988, I, 399-428; a.mlf., "Şafawids", *El²* (İng.), VIII, 765-774; M. Ma'sûm b. Hâcegi İsfahânî, *Hulâsatü's-siyer* (nşr. İrec Efşâr), Tahran 1368, s. 252-271; W. Hinz, *Uzun Hasan ve Şeyh Cüneyd* (trc. Tevfik Biyıklıoğlu), Ankara 1992, s. 62-86; *Elkâb ve Mevâcib-i Devre-i Selâtin-i Safeviyye* (nşr. Yûsuf Rahîmlû), Meşhed 1372; M. Muhsin Müstevfî, *Züb-detü't-tevârih* (nşr. Behrûz Guderzî), Tahran 1375, s. 104-166; Abdülhüseyn Nevâî, *Revâbitü Siyâsî ve İktisâdî İran der Devre-i Safevî*, Tahran 1377, s. 156-257; Mehdi Ferhânî Minferd, *Muhâceret-i 'Ulemâ'-yı Şî'a ez-Cebel-i Âmûl be-İrân der 'Asr-ı Safevî*, Tahran 1377, s. 59-76; M. Hâşim Âsafî, *Rüstemü't-tevârih* (nşr. İzzetullah Alizâde), Tahran 1380, s. 59-152; Feridun Emecen, "Osmanlı Devleti'nin Şark Meselesinin Or-

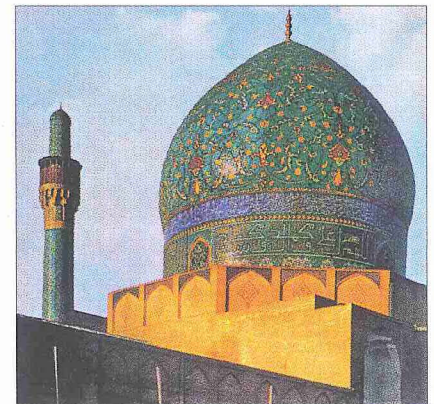
taya Çıkışı: İlk Münasebetler ve İç Yansımaları", *Tarihten Günümüze Türk-İran İlişkileri Sempozyumu*, Ankara 2003, s. 33-48; Emîn Sadreddin İbrâhim, *Târih-i Şâhî* (nşr. M. Rızâ Nasîrî), Tahran 1383, s. 350; M. Tâhir Vahid-i Kazvînî, *Târih-i Cihân'ârâ-yı 'Abbâsî* (nşr. Seyyid Saîd Mîr M. Sâdık), Tahran 1383, bk. İndeks; Tahsin Yazıcı, "Safeviler", *İA*, X, 53-59. TUFAN GÜNDÜZ

V. SANAT

İslâm sanat tarihinde İran sanatı için de çok önemli bir merhale teşkil eden Safevî devri gösterişli sanat eserleriyle temsil edilmekte, bunlar, gerek mimaride gerekse küçük sanat eserlerinde meydana getirildikleri çevrenin zenginliğini ve gücünü aksettirmektedir. Safevî hükümdarları sanatçıları korumuş ve sanat faaliyetlerinin gelişiminde önemli rol oynamıştır. İsfahan özellikle başşehir olduktan sonra Safevî sanatının merkezi haline gelmiştir. Bu devirde İran'ın yabancılarla ilişkilerinin artması sanat faaliyetlerine önemli desteklerin sağlanmasına imkân vermiş, böylece ihtiyaçlı örnekler ortaya konmuştur. Safevîler'in sanat anlayışı komşu ülkeler üzerinde de etki yapmış, Osmanlı sarayı çerçevesinde İran minyatürleri ve İranlı nakkaşlara gösterilen ilgi kadar Hindistan'da Bâbürlüler'i de tesiri altına almıştır.

Birkaç devir gösteren Safevî sanatında Şah İsmâ'il zamanı (1501-1524) örnekler bakımından çok fakirdir. Buna karşılık Şah I. Tahmasb döneminde (1524-1576) özellikle minyatür ve hat sanatında ulaşılan başarı Safevî zevk ve düşüncesinin eriştiği noktayı aksettirmektedir. Şah Tahmasb'ın son yıllarında eski önemini kaybetmekle beraber varlığını koruyan sanat faaliyetleri, on yıl kadar süren ve daha sonraki şah-

Mescid-i Şâh'ın kubbesi

lar devrinde ortaya çıkan atılımlara rağmen ekonomik sıkıntı ve siyasî karışıklıklar sebebiyle daha sınırlı ölçülerde kalmıştır. Ancak Şah I. Abbas'ın tahta çıkmasıyla başlayan yeni dönemde (1587-1629) Safevî sanatında önemli başarılar elde edilmiş, bu mimarinin en güzel eserleri ortaya konmuştur. Şah Abbas'tan sonra gelen hükümdarlar devrinde eski sanat anlayışı devam etmekle beraber özellikle Avrupai tesirlerle yabancı sanat zevki kendisini önemli ölçüde hissettirmiştir.

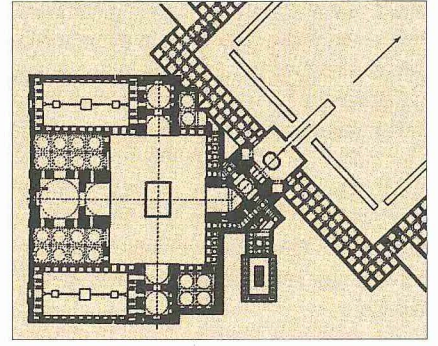
Mimari. Safevî mimarisinin önemli örnekleri Şah I. Abbas döneminden kalmadır. Safevîler'in zenginlik ve ihtişam bakımından zirvede bulunduğu devrin temsilcisi olan Şah Abbas, hem şehir planlaması bakımından hem de çok sayıda âbidevi yapının bânisi olarak büyük bir şöret kazanmıştır. İsfahan'daki eserler sadece o dönemin değil İran sanatının en güzel eserleri arasında yer almaktadır. Şah I. Abbas'ın 1597-1611 yılları arasında yaptırdığı Meydân-ı Şâh, etrafında bulunan dükkanlarla birlikte saray binaları arasında yer alan Mescid-i Şâh (1612-1630), bu devrin şaheseri ve İslâm mimarisinin en güzel eserlerinden kabul edilmektedir. Dört eyvanlı plana sahip mâbed, meydana açılan cümle kapısı ve kible istikametini tayin eden iki ayrı eksenin bir açış teşkil edecek şekilde birleştirilmesiyle meydana gelmiş ilgi çekici bir düzenlemeye sahiptir. Zengin çini tezyinatıyla göz dolduran caminin cümle kapısının, yanlarında iki yüksek minare bulunan yüksek kible eyvanı ve onun arkasında yer alan yüksek kubbesiyle heybetli bir görünüşü vardır. Ana ibadet mekânının yanlarında Şah Abbas devrinden sonra birer merkezî avlu etrafında teşekkül etmiş medreseler bulunmaktadır (bk. MESCİD-i ŞÂH).

Meydân-ı Şâh'a göre tanzim edilmiş plan düzeniyle dikkat çeken bir başka eser Şeyh

Lutfullah Camii'dir. Safevî dinî mimarisinin en muhteşem eserlerinden biri olan yapının inşası 1602-1618 yılları arasında tamamlanmıştır. Muhteşem cümle kapısı ile sekiz sivri kemer tarafından taşınan köşe kemerleri üzerinde yükselen büyük bir kubbeyle örtülü ibadet mekânı arasında irtibatı sağlayan koridor düzeniyle dikkat çeker. Mescid-i Şâh gibi Şeyh Lutfullah Camii de muhteşem çini tezyinatıyla göz kamaştırmaktadır (bk. ŞEYH LUTFULLAH CAMİİ). Meydân-ı Şâh etrafında bulunan en güzel eserlerden biri de XVII. yüzyıl içinde yapıldığı bilinen yedi katlı Âlî Kapu Sarayı'dır. Yapının Meydân-ı Şâh'a bakan çok katlı cephesi Safevî Sarayı'nın dışarıyla irtibatını sağlayan giriş bölümünü teşkil eder. Kabul bölümü olarak kullanılan binanın müzik odası ve yabancı elçilerin kabul salonuyla birlikte meydanda yapılan tören ve polo oyunlarını takip etmeye yarayan yüksek balkonlu dikkat çekici özelliklere sahiptir.

Safevî Sarayı'nın bölümlerinden biri olan Çihilsütun (kırk sütun) bahçede yer alan köşklere biridir. Şah II. Abbas devrine (1642-1666) ait olduğu düşünülen bu köşk yirmi yüksek ahşap direk tarafından taşınan geniş revakıyla dikkat çekmektedir. Direklerin köşkün önünde bulunan havuza yansımasıyla kırk adet görülmesinden dolayı binaya kırk sütun adı verilmiştir. Revak arkasında duvar üzerinde mozaik biçimi kesilmiş aynalarla yapılmış aynakârî tezyinat yanında büyük kabul salonundaki bazı tarihî konuları işleyen duvar resimleri yapının sanat bakımından önemli unsurlarındandır.

Safevî köprüleri arasında en meşhur eser, Şah II. Abbas tarafından İsfahan'da yaptırılan 1650 tarihli Pul-i Hâcû'dur. Safevîler'in tamirat ve tâdilâtıyla gelişmiş yapılar arasında da özellikle bir Timurlu eseri olan Erdebil'deki Şeyh Safiyyüddin Türbe-

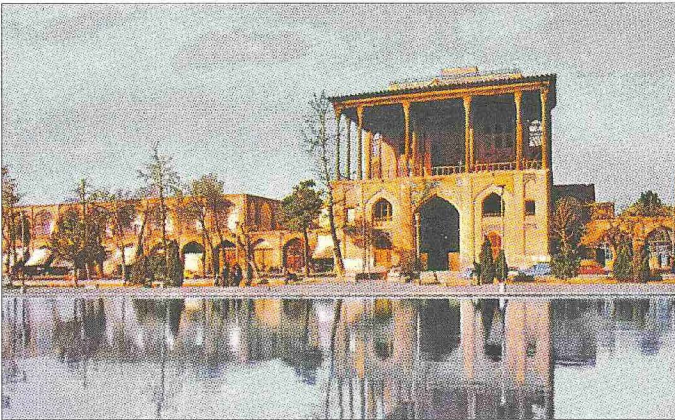

Mescid-i Şâh'ın planı

si ve Büyük Selçuklu eseri olan İsfahan Cuma Camii dönemin önemli âbideleridir. Safevî hânedanının atası olan Şeyh Safiyyüddin'in türbesi XVI. yüzyılın sonlarına tarihlenen zengin çini tezyinatıyla dikkat çeker. İsfahan Cuma Camii'nde özellikle ana eyvanın yanlarında bulunan iki minare, eyvanlardaki mukarnas tonozlu örtü sistemi ve zengin çini tezyinatı Şah I. Abbas devrine ait eklerdir. İsfahan'da yer alan ve Sultan Hüseyin Mirza tarafından yaptırılan Mâder-i Şâh Medresesi 1704-1714 yıllarında inşa edilmiş çini tezyinatlı, dört eyvanlı olup Safevî mimarisinin son önemli eseridir.

Minyatür, Hat ve El Sanatları. Safevî sanatı içinde minyatür ve hat önemli bir yer tutar. Safevî hükümdarlarının himaye ettiği nakkaş ve hattatların yapıların mimari tezyinatını düzenlediği, halı desenleri çizdiği, seramik, metal ve cam eşyaların şekil ve süslemelerini belirlediği bilinmektedir. Bunun dışında saray kütüphanesinin idareciliğini yapan bu sanatkarlar devletin resmî yazışmalarında ve törenlerde görev almıştır. Bu dönemde sanat ve sanatkarlara dair çeşitli eserlerin yazılmış olması sanat tarihi açısından ayrı bir önem taşır.

Hat örnekleri kitap sayfaları dışında mimari eserlerin en göze çarpıcı yerlerinde binaların ihtişam ve tesirini arttırıcı elemanlar olarak sık sık kullanılmıştır. Bunlar ayrıca kumaş ve halılarla metal ve kuyumculuk eserlerinde yer alır. Önemli hattatlar arasında XVI. yüzyılın ortalarında Şah Mahmûd Nisâbüri, ikinci yarısında Melik Deylemî, Rüstem Ali, Muhib Ali, Abdullâh-ı Şîrâzî ve Şah I. Abbas devrinin önemli isimleri olarak Baba Şah İsfahânî, Abdülbâkî-i Tebrizî, Ali Rızâ-yi Abbâsî ve nes-

Âlî Kapu Sarayı'ndan bir görünüş

ta'lik yazıyı güzelliğinin zirvesine ulaştıran Mîr İmâd zikredilebilir.

Minyatür sanatı Safevî devrinin belki de en faal yönünü oluşturmaktadır. Bu dönemde ortaya konan eserler kalite bakımından İran minyatürünün en önemli merhalelerinden birini teşkil etmektedir. Tasvir konusundaki hoşgörülü tavırlarıyla bu sanatın gelişmesine katkıda bulunan Safevî hükümdarları sanatçıların çok değişik konuda eserler meydana getirmesine imkân hazırlamıştır. Safevî nakkaşları kitaplarda yer alan resimler ve özel albümler için tek sayfa resimler yanında halılarla kumaşları kullanmak üzere desen ve tasvirler yapmışlardır. Bu sanatçıların saray, köşk vb. binaların içinde yer alan duvar resimlerini, çiniler üzerindeki desen ve tasvirleri de hazırladığı bilinmektedir.

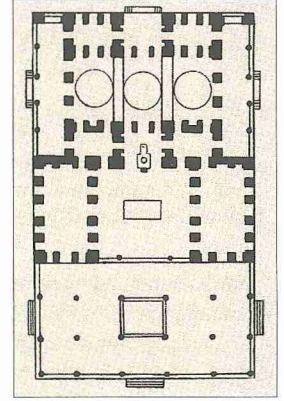
Safevî minyatürü biri Akkoyunlu anlayışı, diğeri Herat'ta yerleşmiş Timurlu anlayışının oluşturduğu iki kaynağın etkisiyle şekillenmiştir. Bu okulun teşekkülü Şah I. Tahmasb'in şehzadelik yıllarından başlayarak onun tahta çıkmasıyla gelişmiş, 1522'de Tebriz saray atölyesinin başına getirilen Bihzâd'ın etkisiyle ilerleyerek değerli örnekler ortaya koymuştur. Herat anlayışını takip eden Bihzâd'ın yanında Şah Tahmasb devri ustaları arasında Sultan Mu-

hammed, Âgâ Mîrek ve Şeyhzâde gibi sanatkarlar vardır. Bu dönemin önemli eserlerinden olan yazmalarda saray hayatı ve av sahnelerine ağırlık veren minyatürler dikkat çekmektedir. 1560'larda Şah Tahmasb'in yeğeni İbrâhim Mirza'nın himayesinde Sultan Muhammed'in oğlu Mirza Ali, Bihzâd'ın yeğeninin oğlu Muzaffer Ali ve Şeyh Muhammed, Şah II. İsmâil devrinde Muzaffer Ali önemli ustalardır. Şah I. Abbas döneminde gerçekleşen sanat hareketleri arasında ön plana çıkan Sâdîki ve Rızâ-yi Abbâsî önemli nakkaşlardır. Şah I. Abbas'ın ölümünden sonra Rızâ-yi Abbâsî yönetiminde varlığını sürdüren minyatür faaliyeti onun talebeleriyle oğlu Safî tarafından devam ettirilmiştir. XVII. yüzyılın ortalarında Muhammed Kâsım ve Muhammed Yûsuf dikkat çekmektedir. Avrupa etkilerinin çoğaldığı son devirdeki sanatkarlar arasında Ali Kulî Cebbâr, Muhammed Zamân, Muîn Musavvir ve Muhammed Zamân'ın oğlu Muhammed Ali gibi isimleri zikretmek gerekir.

Şah Abbas döneminde seramik yapımı önemli bir gelişme göstermiştir. Çin porselenlerine duyulan ilgi sonucunda mavi-beyaz renkli porselenler başta olmak üzere değişik tipte eserler meydana getirilmiştir. Bu devirde İsfahan, Meşhed, Kirman gibi şehirlerde atölyeler açılmıştır. Özellikle Kuzey İran'da bulunan Kubaçî'de imal edilen seramikler Safevî devrinin ilgi çekici hususiyetlerini taşımaktadır. XVII. yüzyılda lustre tekniğiyle yapılmış eserlere önem verilince bu tip seramiklerin yapımı öne çıkmıştır.

Safevî sanatının başta gelen faaliyet alanlarından olan kuyumculuk ve metal işçiliği, halıcılık ve kumaş dokumacılığında ortaya konulan eserler de büyük değere sahiptir. Bu eserler âhenk ve zarafet bakımından dikkat çekmektedir. Ayrıca kumaş ve halı sanatı kollarında göz alıcı eserler ortaya konmuş, İran halı üretimi bizzat şahların idaresi altında gelişmiştir. Minyatür ve hat sanatının derin etkisinde bulunan halı desenleri büyük beğeni ve ilgi kaynağı olurken halıların hazırlanmasında kullanılan ham madde ve yapım tekniklerinin kalitesi de eserlerin değerini arttırmıştır. İran şiiri ve mistik düşüncesinden kaynaklanan tasvir ve yazı örnekleriyle zenginleştirilmiş bu halılar arasında Erdebil'de yapılmış olanlar meşhurdur. Halıcılığa paralel olarak gelişen kumaş dokumacılığı da önemli bir sanat koludur. XVI. yüzyılda dokunan ipekli ve sırmalı kumaşlarla XVII. yüzyılda yapılan dîbâlar (brokar) Safevî dokumacılığının

Çihilşütun'un
planı

örnekleri arasında önemli bir yer işgal etmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

- L. Binyon – J. V. S. Wilkinson – B. Gray, *Persian Miniature Painting*, New York 1933; B. Gray, *Persian Painting*, Lausanne 1961; A. U. Pope, "The Safavid Period", *A Survey of Persian Art* (ed. A. U. Pope – Ph. Ackerman), Oxford 1939, s. 1165-1225; Ernst Kühnel, *Doğu İslâm Memlekelerinde Minyatür* (trc. Suut Kemal Yetkin – Melahat Özgü), Ankara 1952, tür.yer.; Suut Kemal Yetkin, *İslâm Sanatı Tarihi*, Ankara 1954, s. 225-232; a.mlf., *İslâm Mimarisi*, Ankara 1959, s. 315-328; I. Stchoukine, *Les peintures des manuscrits safavides de 1502 à 1587*, Paris 1959; a.mlf., *Les peintures des manuscrits de shâh 'Abbâs Ier à la fin des safavides*, Paris 1964; T. W. Arnold, *Painting in Islam*, New York 1965, tür.yer.; G. Fehérvári, *Islamic Pottery*, London 1973, s. 119-132, 134-144; A. Welch, *Shah Abbas and the Arts of Isfahan*, New York 1973; Nosratalah Meshkati, *A List of the Historical Sites and Ancient Monuments of Iran* (trc. H. A. S. Pessyan), Tahrân, ts., tür.yer.; C. Mac Leniçina, *Persian Art: Iskustvo Irana*, Leningrad 1975, tür.yer.; S. C. Welch, *Wonders of the Age: Masterpieces of Early Safavid Painting, 1501-1576*, Cambridge 1979; *Architecture of the Islamic World* (ed. G. Michell), London 1984, tür.yer.; F. Spuhler, "Carpets and Textiles", *CHIR*, VI, 698-727; B. Gray, "The Arts in the Safavid Period", a.e., VI, 877-912; R. Hillenbrand, "Safavid Architecture", a.e., VI, 759-842; a.mlf., *İslâm Sanatı ve Mimarlığı* (trc. Çiğdem Kafescioğlu), İstanbul 2005, s. 238-262; J. Hoag, *Islam*, Stuttgart 1986, s. 181-189; G. Reitlinger, "The Intern Period in Persian Pottery: An Essay in Chronological Revision", *AI*, V (1938), s. 155-178; J. M. Roger, "The Genesis of Safavid Religious Painting", *Iran*, VIII, London 1970, s. 125-139; A. Farooqi, "Persian Painting under the Safavids", *Indo-Iranica*, XXVI/4, Calcutta 1973, s. 17-26; A. S. Melikian-Chirvani, "Safavid Metalwork: A Study in Continuity", *Ir-S*, VIII (1974), s. 543-585; R. Ettinghausen, "Stylistic Tendencies at the Time of Shah Abbas", a.e., VIII (1974), s. 593-628; Güner İnal, "Realistic Motifs and the Expressions of the Drama in Safavid Miniatures", *STY*, VII (1976-77), s. 59-88; S. Camman, "The Interplay of Art: Literature and Religion in Safavid Symbolism", *JRAS* (1978), s. 124-136; Y. Crowe, "Some Late Ming Elements in Safavid Ceramics", *Faenza*, LXVI, Faenza 1980, s. 379-384.

A. ENGİN BEKSAÇ

Çevgân oynayanları gösteren Safevî dönemi Tebriz okulu minyatürlerinden bir örnek (*Behram Mirza Albümü*, TSMK, Hazine, nr. 2161)

